

סיפור על חיי ישוב עולים והורים שכולים מעורר סערה ציבורית, סביב השאלה:

ספרות או השמיעה

לי כי העולם עוד קיים.

"מעל לשטויות אלה..."

רגשת ופער ככל שאר אנשי הציבור ומכריה, שזיהו אותה עם דמות סיפורו של בריוסף, התרגשה רבקה גובר בעיקר מהסברים והמניעים שנתן בריוסף לפעולותיה השונות. "אני מודה לבריוסף שעשה אותי יפה וצעירה בעשרים שנה. אבל אני באתיכח של כל האמהות השכולות בישראל, מודע היה עליו להטיל חרפה על כולנו, בסמלו אותנו בדמות אותה לאה?"

יהושע בריוסף, מחבר סיפור הארבעה טוען: "אני מצטער שרבקה גובר מזהה עצמה בסיפורי."

בסערת רוחה ישבה רבקה גובר וחיברה מכתב תשובה ותוכחה לבריוסף (ראה מסגרת). אולם היא לא שלחה אותו, לא אליו ולא אל מערכת הארץ. היא רק תלתה אותו בחדרהמורים של ביתהספר בנהורה. שם גם תלתה את המאמר שהתפרסם השבוע בדבר "על סיפור הארבעה לא אשיבו".

כשקראה את הקטע במאמר, המכנה את הסיפור הארבעה כסיפור ההרבעה, גאנחה רבקה: "התנחמתי קצת. אני חשבתי שצריכים לקרוא לסיפור משמין זה בשם הרעלת האריות. בריוסף לא מבין בעבודה הנעשית כאן, כמו שעיתור לא מבין בצבעים" אולם לבריוסף עצמו היתה דעה אחרת על כל הפרשה. הסביר הוא, אחרי שקרא את מה שכתבה רבקה בכתב המיועד לו: "הסיפור הזה אינו שייך לה, אני מצטער. זהו רע מאוד שהיא מוצאת בו את עצמה."

הסביר בריוסף את נקודת השקפתו הספרותית: "ברור שסופר הרוצה לכתוב מהחיים, מהריאליה החדשה, גאחו בכל מיני קטעי דמויות אותם פגש במציאות ויוצר מהם דמות חדשה. מי שרוצה מוצא קשר, ומי שאינו רוצה לא מוצא. לסיפור הארבעה אין שום קשר לדמויות חיות. היו לי אותן הצרות עם אנשי צפת שככתבתי את אנשי ביתרדיון. כל אנשי צפת כמעט חיפשו את עצמם בספר. אבל כשאני כותב אני יוצר דמויות חדשות. יש לי עוד סיפור גדול, אולי גם הוא יעורר סנסציה וסקנדל. זהו סיפור רוצה להגוללם לפרשה. בטה גם כן ינסו למצוא קשר לדמויות מציאותיות. זה האסון של רבקה גובר אם היא מנסה לזהות את עצמה עם לאה שבסיפור. אני מאוד מצטער שהיא רואה את עצמה בו. אני התכחתי אליה. אינני יודע עמה לו, אבל אני יכול רק למצטער. ספרות היא מעל לכל השטויות האלה."

נתן בריוסף סימנים אוטנטיים לגבי הדמיון יות שהוא מתאר. לאה, עולה ותיקה מרוסיה, ששיללה את שני בניה במלחמת העצמאות, הופכת את חינוך העולים החדשים ליעוד בחייה לזכר בניה שנפלו. היא מנסה להטי ביץ את תומתה על כל שטח בחיי הכפר. היא הופכת את עצמה לדוגמה וסמל.

אנשי חברת החשמל אינם יכולים לחבר קוים לכל הבתים בכפר, אלא לבתים שבי מקרה וישרות בהם משפחות אשכנזיות. היא מתחרת על החשמל בביתה במשך שנה וחצי, כדי למנוע חשדות של הפליה מצד העולים החדשים. דמות כזו של אם שכולה, שהפכה לסמל של גיבורה לאומית חובבת, שהקריבה כל מה שיש לה למען עמה, ידועה בישראל רק אחת: רבקה גובר, "אם הבנים". רבקה, בת העליה הרביעית מרוסיה, עזבה את המושבה רחובות בשנת 1932 והצטרפה למיסדי כפר בילו, במסגרת התיישבות האלף. במלחמת העולם השנייה עזבה רבקה את בעלה, ילדיה ומשקה והתנדבה לצבא הבריטי, בו שירתה במשך שנתיים. בשנים הבאות עברה משפחת גובר לכפר ורבורג, בו הקימה משק מבוטס ובו גידלה את בניה. שני הבנים, צבי ואפרים, נפלו במלחמת תש"ח.

האם השכולה התמסרה מאז לטיפול בעור לים חדשים, ובגיל 54 תרמה את משקה לקרן המגן ועברה להשתקע בחבל לכיש, כאשר אך הופנו לשם מתיישבים. כיום, שלוש שנים מאז באה לחבל לכיש, יושבת אשת-מופת רבקה גובר (הנוולס הזה 941) בנהורה, מרכז החבל, מנהלת את בית הספר האיזורי, משמשת דוגמה ואם לכל המתיישבים באיזור. בעלה מרכזי הוא יושב ראש המועצה האיזורית.

משאל על בטהובן

בהורה, מרכז מושבי חבל לכיש, קיים בית זבורה ברון, אותו הקימה רבקה גובר, בחפצה לדאוג גם לגנטי הרוח של האיזור. בבית זה נוהגים להתאכנס סופרים ואנשי רוח, הבאים לשאוב השראה מהמציאות החדשה של האיזור. לבית זה בא גם יהושע בריוסף, לפני שכתב את סיפור הארבעה.

הוא שהה במקום רק יומיים, אולם מאוחר יותר שלח לשם את בנו, הסופר הצעיר יוסף בר, לשאוב השראה נוספת, במשך חודש ימים. למרות שבריוסף מכחישי כי היתה לו אפיקם כוונה לכתוב על רבקה גובר או על מפעלה, קיבלה רבקה גובר נמוכתי הקומה, ובעלת השקפות המליניות, את הרשם כי סיפורו של בריוסף יהיה אודות המקום. במגרתה היא שומרת גם מכתב לבוא ולהראות לה את הסיפור בטרם יצא לאור.

רבקה גובר שכתה מכל העניין. סרודה בעניני האיזור ובעניני ביתהספר האיזורי לישובי הסביבה שתקמה לתפארת. היו בעיניה הבעיות היומיומיות של המקום חשובות מכל. היא גם לא ידעה שבריוסף החל לפרסם את סיפורו בהמשכים בהארץ.

"יום אחד", סיפרה השבוע, "באו אלי זוג ידידים מרחוק, וניסו לנחמני ולהכיני לקראת אסון גדול. לו הית משהו קורה חס וחלילה לבתי החיילת, לא היו מנסים להכיני בצורה כזאת. פתאום גם ראיתי אנשים הנדים לי בראשם. אתם מבינים, אני עוסקת עתה בקריאת דבר זיזאנו. לא היה לי זמן לקרוא את הארץ". כשקראה את הסיפור בהמשכים, זיהתה רבקה את עצמה עם גיבורת סיפורו של בריוסף, ואת גבורי הסיפור עם אנשי סביבתה. אולם מה שפגע ברבקה גובר לא היתה דווקא הצורה בה כתב בריוסף על התחרש בטהובן, חרב עליו עולמו משום שכל עולמו היתה שמיעתו. אולם פעם אחת, כששכב בטהובן לישון, בא שגנו השיכור ובקש בחוקה בדת, דפיקות השיכור היו כל כך חזקות שהגיעו לאוזניו של בטהובן. אמר אז הקומפוזיטור הגדול: "טוב ששעתי. אפילו דפיקות של שיכור מוזכרות

מעידים על כך. אין אדם בישראל, כולל עסקני צבור ומדינאים, שיוכל לשים את כף ידו על ליבו ולומר שהוא פשעי מזה. וכשסופר מנסה לתאר מומנט אלמנטרי זה, כמה צעקה: געחאלה, אירוטיקה!" סיכם בריוסף: "אני רואה בזאת צביעות יתרה. הספרות והספרים חייבים לשקף את המציאות ואת האדם כמו שהיא. בלי צביעות וכלי שמן זית. אינני נרתע ולא נבהל מכל התגובות הללו. אנתו צריכים להיות בעלי ספרות חיה כספרות כל העמים. פורנוגרפיה היא כזאת כשהיא באה לשמה, אבל ברגע שיש לספר מסרות אחרות ואינו מתעלם מהמומנט הזה, אז תיאורים מעין אלה רחוקים מלהיות פורנוגרפיה ואירוטיקה. זה חיים. כך חיים בני-אדם. זה יכול להיות טוב או רע, אבל אין זה מעניני."

"אם הבנים"

צד זה בסיפורו של בריוסף שיקף רק חלק אחד מהסערה שהוא עורר. חריפה היתה סערה מסוג אחר לגמרי. בסיפורו

חיים בפרובינציה קטנה ובכל דבר שסופר נוגע בו מוצאים אנשים חיים ועלילות חיות וקושרים אותם עם הסיפור הרמיוני. מעניין שבסיפור זה לא תפסה את הצורה בה אני מעלה את בעיית הקליטה ומלחמת התרבויות — סיפור שלא שר הללויה, לא שטחי, אלא מנסה לדוור מאחורי הדברים, חקרת את הבעיה ביסודיות. כל זה אין רואים. וזה מפני שאנו חיים בפרובינציה. סופר שרוצה לכתוב על המציאות חייב להתכונן לתגובה מעין זו.

"צועקים פורנוגרפיה", טען בריוסף, "הספרות העברית היתה באמת מבחינה זו מאוד פורטאנית וזה מפני שביטאה התי חיים פורטאניים. חיי המשפחה בישראל לפני שנים שלוש דורות היו מאוד פורטאניים. אבל היום יש רק עשרה אחוז של יהודים כאלה. משוה קרה בינתיים בחיים החילוניים בארץ. איננו פחות טובים מאחרים ואיננו יותר טובים מהם. דווקא אצלנו בחיים, בתהליך ההתהוות, תופסים עניני הארוס מקום רב מאשר במקום מיושב מורוות. הכרוניקה היומית, הנעשה בבתי ההבראה, כל אלה

של רבקה גובר לבר-יוסף

ברור הדבר, שאם נמשכו הטיוולים לבילות לבית-הקברות והזלילה בגנבה במשך 7-6 שנים רצופות, אין פלא אם הדבר העביר אותה על הדעת והיא החליטה לזרוק את המשק.

אני את משקי לא זרקתי את חיי עם העליה החדשה באופן אורגני מיום בואם של העולים הראשונים ממתנות ההשמדה. מאז ועד היום אין חוץ בין הבית ובין העבודה: הבית שלנו בעצמו הוא יותר בית עולים מאשר בית פרטי. עם התרחבות העבודה בשטח הקליטה היה עלינו לשקול האם נוכל להמשיך ולקיים את המשק, ויחד עם זה למלא את העבודה אשר ראיתי אותה כמטרה לשארית ימי החיים שהוקצבו לי. וכאשר נשמעה המלה "לכיש", כבר היתה החלטתי בשלה. הלא אלו הן גבעות חוליקאת, אשר בנינו נתנו את חלקם בכבושן. מסרנו את ביתנו ואת משקנו לועד הכפר, בהסכמה הדדית שכאשר בתנו תגמור את למודיה ואת שרותה בצבא, יוחזר לנו. ההחלטה למסור את המשק לקרן המגן באה כעבור שנה כמעט, כאשר נוכחתי כי העבודה שקיבלנו עלינו דורשת מאתנו את הכל, וגם הבנות נחוצות בעמדות קדמיות יותר מאשר במשק מבוטס במושב ותיק. למכור את המשק אשר בנינו טפחהו, לא יכולנו. הוא היה יקר מכל מחיר. מסרנו אותו למדינה. "הלך הכר אחר המבוע".

אתה מציייר את "לאה" כשהיא מסתירה את כקבוק הקוניאק מעיני האורחים אנשי כפר העולים, ומשאירה אותו לאורחים חשופים יותר. "לאה" ממרת את חיייה של שוש סתם לשם תאבון. "לאה" מסתערת על אנשי המוסדות שיביאו חשמל לישובי העולים, כי טוף טוף, נמאס לה" לשבת לאור המנורה. מי כ"ש"ש" שלך יודעת היטב, שמבין האורחים המרובים המבקרים את ביתנו כאן, אין לי תשובים יותר ויקרבי יותר מאנשי הכפר אשר בו גרנו כמותה בצריפון המתנדנד ברוח, בזמן שבכפר יושבו רק שתיים-עשרה משפחות והפדאונים התנוכחו באופן פשעי בכל הסביבה. "שוש" טרם הסכימה או להתישב כאן. אהבתי את מסעודה אם העשרה, וידעתי את עלינותה עלי. בשום פנים איני מסוגלת לתת לאם של שבת שלם להתכופף לפני להרם פיסת ניר מן הארץ. למען לורקו לפנ האשפה. אך ללא לאות אספתי במו ידי את הנירות והאשפה בבית-הספר מיום בואי ללכיש ועד היום, ולימדתי גם את הילדים — בלא מבטים נזעמים — לשעות זאת, כמו שלימדתי אותם בסבלנות רבה קרוא וכתוב, למרות שאמם אינה יודעת זאת ומתבישת בזה.

בנוגע לניגודים בין "לאה" ו"שוש" בבית-הספר, רקע הדברים ידוע היטב למשרד התנוץ ולהסתדרות המורים, אשר "שוש" זו גרמה להם לא מעט טרדות בעמידתה על קוצו של יוד ובכוחות המקצועיות, לעומת הצרכים המרובים של ילדי עולים. והניגודים האלו נפסקו מאליהם כאשר "שוש" זו החלפה בשוש אחרת ומאו השתתרה הרמוניה מלאה בצחת המורים. כיום לא יעלה על דעת אחד המורים לעמוד על המקח בענין רבע שעה עבודה נוספת ליום בלתי ילדים, דבר שהיה סלע המחלוקת במזנו, וגרם לכל זדברי הנאצה מהם שאבת השראה ליצירתך זאת.

ובנוגע לחשמל אשר במחיידי צמצמתי את הבעיה לשני גגות בלבד, הרי יש בזה משום סלוף משוע של דברים, הידועים היטב למספר רב של אנשים אחרים. עוד לא בא הזמן לציין את המצב שהתהווה באזור, אחרי ששני הישובים האשכנזים קבלו חשמל וכל ישובי עדות המזרח ישבו בחושך. עוד יבוא יום ואזכיר את הדברים שבטחה, כמו שספרתי בימים אלו ב"קריית-מלאכי" על אנשי מעברת כפר-סבא שבאו בליל גשם להכות את בעלי. ספרתי זאת באוני אותם האנשים עצמם קעבור שבץ שנים, כאשר האנשים כבר נעשו אחרים. יצאתי בחלטה נחושה לפתור את בעיית החשמל, בידעתי מה גדולה סכנת הפרוד בין העדות במקום בו השקעתי הרבה יותר מאשר שנות חיי הנותרות לי. הנני מסתייגת קבל עם מאותה "לאה" שיצאה מפני ש"נמאס לה" סוף-סוף לשבת בלי אור וכלי רדיו. השתדלתי להסביר את דחיפות הענין לאנשי חברת החשמל בכל כח השנועו, כי לי היתה ברורה דרכת הענין, וידעתי את הסכנות הכרוכות בדחיית חבור החשמל לכפרים. אנשי חברת החשמל נהגו אתי בעדינות ובסבלנות, באופן יוצא מגדר הרגיל. ודאי שעשו זאת לא למעני אלא למען שני בני, וטוב עשו, כי לבנים חלק הארי בכל אשר נבנה תחת השמים הללו. למצב רוחה של "לאה" לא חזרת. מר בריוסף: את שני בניה לא שכתה, זאת אני יודעת מבשרי. אני מועצת לך להתאזר בקצת סבלנות. לאותו שבט מיוחד שקוראים לו הורים שכולים. תן להם לחיות יותר מאשר חיייהם באותה צורה שהם רוצים בה. אל תבקר את "לאה" כה קשה. אם יעלה על דעתה לליל כלילה היא הקברות, מה לזלול בציצים עם גבינה החסרים בארץ. הרי יש לה משק חקלאי ומשלה היא אוכלת. מה עינך צרה בה? הגם בטוח איש בארצנו שלא ידרש ממנו קרבן עליון? האם מוסיף לנו הוד וכח כאשר סופר בעל כשרון ספרותי מוציא לדראון אם שכולה ועושה אותה כולה חייבת, מבלי לזכור שבניה אשר נשכחו מהר נפלו גם בעוד? האם אתה אינך חייב לה מאומה? אחרי מי אתה רודף?